

Voorgangers: dierenartsen uit vroeger tijd (44)

Antoon Willem Hubert Wirtz (1836-1919)

Veterinair verleden

De naam van Wirtz zal altijd verbonden blijven aan het tot stand komen van de eerste veewet en de maatschappelijke erkenning van ons beroep.

Antoon Willem Hubert Wirtz werd in 1836 in Venlo geboren. Zijn voorbereidende studie volgde hij aan het seminarium te Rolduc, waarna hij zich in 1855 liet inschrijven als leerling aan 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht, samen met zeven andere leerlingen. De studie werd met glans doorlopen. Wirtz was als student al zeer leergierig: de collegedictaten waren voor hem nooit toereikend, altijd verdiepte hij zich daarnaast in

binnen- en buitenlandse boeken en tijdschriften. In 1859 behaalde hij zijn einddiploma *met zeer veel lof*.

Toen hij daarna in Leiden als militair paardenarts werd gestationeerd, dacht hij daardoor de mogelijkheid te krijgen om universitair onderwijs te kunnen volgen en daarmee de titel Doctor Medicinae te verkrijgen. Omdat echter de regiments-commandant geleerde paardenartsen niet gewenst achtte, werd Wirtz overgeplaatst naar Arnhem.

Toen de leraar van 's Rijks Veeartsenijschool J. Jennes in 1864 kwam te overlijden werd Wirtz tot zijn opvolger benoemd. Zijn leeropdracht behelsde de vakken: algemene en bijzondere pathologie en therapie, besmettelijke en parasitaire ziekten, geneesmiddel- en vergiftleer, polikliniek, stationaire en ambulatoire kliniek, zowel voor grote als kleine huisdieren. In de beginperiode van zijn leraarschap die 44 jaar zou duren, ontwikkelde hij zich al gauw tot een eminent docent. Hij besteedde bijzonder veel aandacht aan zijn colleges en was een zeer goed spreker, die zijn leerlingen enthousiasmeerde. Op alle colleges werden museumpreparaten gedemonstreerd. In zijn spaarzame vrije tijd zorgde hij voor aanvulling van de preparatencollectie. Als hij tijdens een college in het vuur van zijn betoog zat kon zo'n samenkomst vaak wel een uur uitlopen. Daar ieder vak door hem in een jaar volledig werd gegeven en hij zich niet beperkte tot capita selecta moesten er extra colleges worden gegeven, ook vaak in de avonduren. Veel zorg besteedde hij aan het systematisch klinisch onderzoek van de patiënten en aan de behandeling van zieke dieren, hetzij met farmacotherapie, hetzij door chirurgie.

De last op zijn schouders werd steeds zwaarder: van 1862 tot 1872 was hij redacteur van het *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt* en van 1868 tot 1872 was hij voorzitter van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

In 1865 kreeg de RVAS een eigen grondwet, waardoor de positie van de directeur, voorheen oppermachtig, enigszins verzwakt werd. Directeur P.H.J. Wellenbergh kreeg een Raad van Bestuur naast zich, bestaande uit alle leraren. Wirtz werd de eerste secretaris van dit bestuur, een functie die hij tot 1877 heeft uitgeoefend. Daar hij met kracht de rechten van de Raad van Bestuur verdedigde, werd hij de voornaamste opposant van Wellenbergh. Wirtz was een man met een fenomenale werkkraft, die door zijn leraarschap en zijn secretariaat van de Raad een grote invloed uitoefende. Hij was als het ware de spin in het web. Helaas ontbrak het hem vaak aan tact, zodat er steeds meer conflicten gingen ontstaan.

Door zijn grote kennis van besmettelijke veeziekten was het vooral Wirtz, die bij het tot stand komen van de Veewet van 1870 hiervoor de bouwstenen heeft aangedragen.

Onder het directoraat van Th.H. MacGillavry van 1872 tot 1877 werd de positie van Wirtz alleen nog maar sterker, daar MacGillavry arts was en wat de diergeneeskundige aspecten betrof, volledig op Wirtz steunde.

Dit kwam met name tot uiting, toen MacGillavry in 1873 enige tijd afwezig was en Wirtz als zijn plaatsver-

vanger aanstelde. Problemen met collega's dienden zich aan. Eén ding was duidelijk: een conflict met Wirtz werd altijd een prestigestrijd.

Toen minister Geertsema in 1873 aan de directeur van de RVAS verzocht om een ontwerp te maken voor een veterinaire uitoefeningswet en voor een onderwijswet, bleek al spoedig, dat Wirtz de uitvoerende kracht werd. Het is vooral aan Wirtz te danken geweest, dat het voorstel voor de Uitoefeningswet vrijwel ongewijzigd door de Kamer werd aangenomen. Hierdoor kon het empirisme een halt worden toegeeroepen. Via een afbouwsysteem zou dit kwaad uitgeroeid worden.

Bij de Onderwijswet van 1874, waarbij ook Wirtz weer en zeer belangrijke rol heeft gespeeld, werd bepaald dat de RVAS alleen diende voor opleiding van veeartsen, waarbij wetenschappelijk onderzoek niet werd genoemd. Onderwijstechnisch werd het gerekend tot 'onderscheidene speciaal scholen', zoals de Rijkskweekschool voor militaire artsen, de KMA te Breda en de Rijkskweekscholen voor onderwijzers.

Hoewel hij de jongste leraar was, werd hij toch op grond van zijn grote ervaring en kennis in 1877 tot opvolger van directeur Mac Gillavry benoemd, die een hoogleraarschap in Leiden aangeboden kreeg. Onder zijn leiding breidde de school zich uit. Zo werd het Parc Vaccinogène opgericht en werden nieuwe, jonge docenten aangetrokken. Ook bracht hij ordening aan in de bibliotheek en zorgde voor een passende huisvesting.

Wirtz deed afstand van de klinische vakken en behield de vakken besmettelijke en parasitaire ziekten en de veterinaire politie. Daarnaast schiep hij voor zich zelf het leervak: 'Geschiedenis der epizoötische ziekten', daar hij van mening was dat kennis over het verloop en de bestrijding van besmettelijke veeziekten in het verleden zou kunnen bijdragen aan meer inzicht en een effectievere aanpak bij een uitbraak.

Zijn publicaties, veelal officiële rapporten en verslagen, betroffen voornamelijk besmettelijke ziekten.

Wirtz was een graag geziene gast in de kring van de Utrechtse professoren. In 1882 werd hij onderscheiden met een eredoctoraat in de geneeskunde, waarbij F.C. Donders optrad als zijn promotor.

Zijn inspanningen werden ook in het buitenland gesignaleerd, waar hij verschillende eervolle onderscheidingen ontving.

Zijn positie aan de RVAS werd daarentegen steeds moeizamer. Uiteindelijk nam hij tot opluchting van zijn omgeving in 1909 ontslag.

Ongetwijfeld is Wirtz van zeer grote betekenis geweest bij de volwassenwording van de diergeneeskunde in Nederland. Door zijn inzet heeft het vak meer aanzien gekregen. Daarnaast was hij met name in de jaren 1864 tot 1877 een briljant docent. Hij slaagde erin om het klinisch onderzoek van de patiënt een wetenschappelijk kader te geven.

De toestroom van jonge leraren met vaak verfrissende ideeën was voor hem een nachtmerrie. Door zijn autocratische houding was hij een rem op de ontwikkeling van het diergeneeskundig onderwijs. Hoewel de wetenschap in een stroomversnelling raakte, ging deze ontwikkeling aan de RVAS in die jaren groten-deels voorbij.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap

E.P. Oldenkamp

Literatuur

G. Krediet. In: *Een eeuw veeartsenijkundig onderwijs, 1821-1921*. Utrecht, 1921:104-113; (lijst van publicaties op p. 140-141).

J. Mazure. Necrologie Dr.A.W.H. Wirtz. *Tijdschr Diergeneeskd* 1919:46:321-9.

C.Offringa. In: *Van Gildestein naar Uithof*, dl. 1. Utrecht, 1971: 116, 179-181, 197-198, 254.

J. Wester. *Geschiedenis der Veeartsenijkunde*. Utrecht, 1939: 209-244.